

Cijfers en feiten

Trendverkenning Demografie
Overijssel 2030

Trendbureau Overijssel, 2008

Inleiding

Samen met de vijf grote steden in Overijssel en de regio Twente werkte het Trendbureau Overijssel in 2008 mogelijke toekomstbeelden uit voor demografische ontwikkeling in de regio in de Trendverkenning Demografie. In dit document zijn cijfers en feiten te vinden die zijn gebruikt als onderbouwing voor het schrijven van de scenario's en het formuleren van de conclusies.

De tekst in dit document was eerder online beschikbaar. Ook in PDF-formaat zijn in blauw nog steeds links te vinden naar artikelen en filmpjes op internet. Als u internetverbinding heeft, opent de link vanzelf als u met de muis op de tekst gaat staan, de control knop inhoudt en op uw linkermuisknop drukt

Inhoud

- Omvang en samenstelling bevolking Overijssel
- Wonen en zorg
- Werk en opleiding

pag 4
pag 12
pag 14

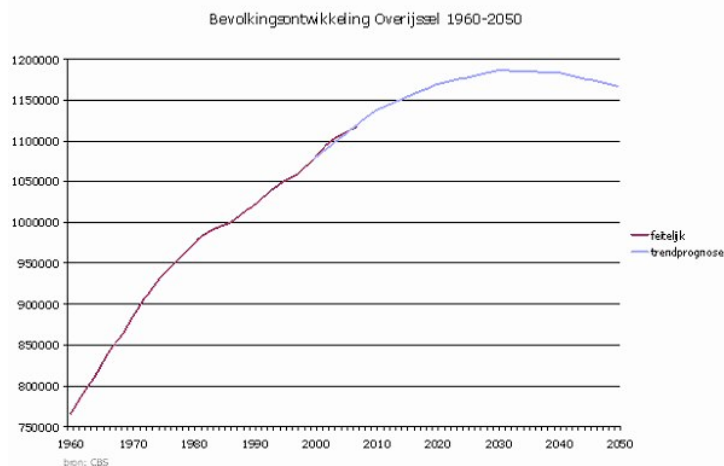
Omvang & samenstelling bevolking Overijssel

De provincie Overijssel verwacht de komende decennia een afvlakking van de bevolkingsgroei. Lokaal en regionaal kan lichte krimp ontstaan. Daarmee volgt Overijssel de demografische ontwikkeling in Nederland. In 1900 telde Nederland nog ruim 5 miljoen inwoners, rond 1950 was dat verdubbeld tot 10 miljoen. En ook in de periode tot 2000 is er steeds sprake geweest van een gestage groei: in 2000 telde Nederland bijna 16 miljoen inwoners. De laatste jaren is er sprake van een minder grote groei dan voorheen.

De komende jaren vlakt de groei verder af. Op lange termijn wordt een stabilisatie verwacht van het aantal inwoners, en na 2035 mogelijk een lichte daling. Voorlopig is er landelijk nog wel sprake van groei: tot 2025 komen er nog zo'n 600.000 inwoners bij. Deze groei vindt vooral plaats in de Randstad, in andere regio's is er al eerder sprake van stabilisatie of zelfs krimp. Bovendien is sprake van een groei van de allochtone bevolking, terwijl de autochtone bevolking daalt. Beleidsmatig gezien betekent dit een omslag van het managen van volumegroei naar consolidatie, het beheersen van bestaand volume.

Bekijk hier [een filmpje van het Trendbureau Overijssel over bevolkingsomvang](#).
Klik hier voor het [actuele inwoneraantal van Nederland](#)

Ontwikkeling Overijssel

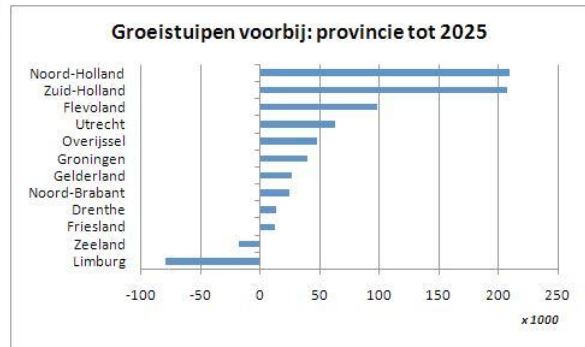
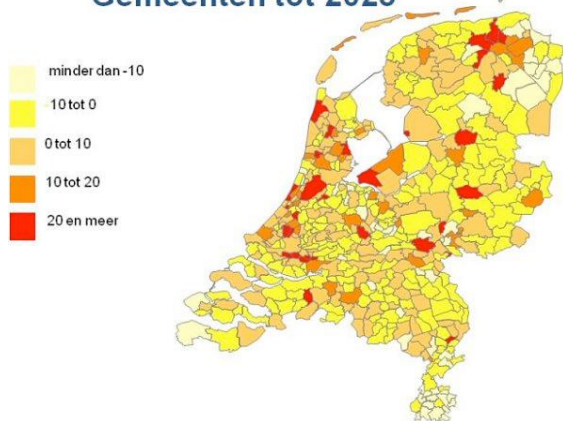
Wat betreft inwoneraantal volgt Overijssel de landelijke ontwikkelingen: tot ongeveer 2030 wordt een lichte stijging van het aantal inwoners verwacht tot circa 1,18 miljoen rond 2030, daarna zal het aantal inwoners licht dalen.

De ontwikkeling van de bevolking is afhankelijk van sterfte- en geboortecijfers, en van de migratie. Meest onzekere factor hierbij is de migratie. In het verleden heeft het migratiecijfer – ook in Overijssel – behoorlijke fluctuaties gekend. Meer informatie over de ontwikkeling in Overijssel: [De Staat van Overijssel](#)

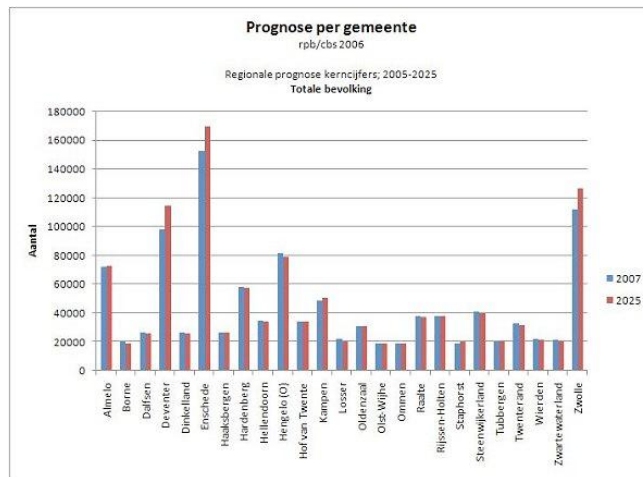
Regionale ontwikkeling bevolking

Tot 2025 groeien de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland het sterkst, in de provincies Zeeland en Limburg wordt tot die tijd een lichte daling van het aantal inwoners verwacht. De provincie Overijssel is modenmoter, met een groei van een kleine 50.000 inwoners.

Groei stuipen voorbij:
Gemeenten tot 2025

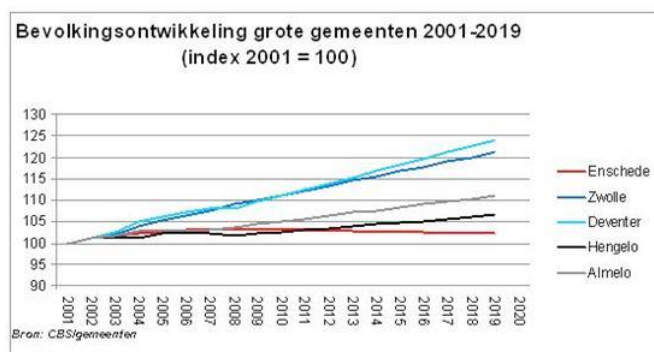

De groei in de provincie Overijssel voltrekt zich vooral in de grote steden. In de rest van de provincie is sprake van stabilisatie of lichte daling van het aantal inwoners. Overigens kennen de vijf grote steden onderling aanzienlijke verschillen in de prognose.

Ontwikkeling bevolking vijf grote steden in Overijssel

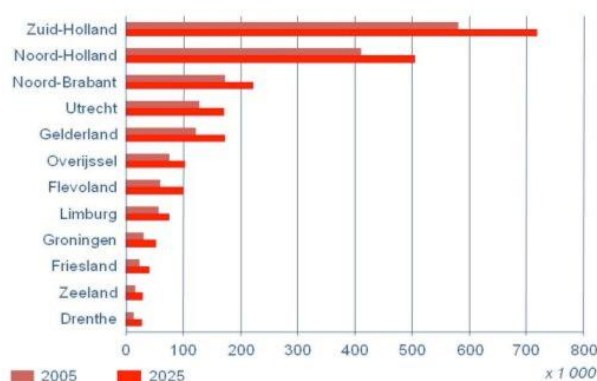
Zowel in absolute aantallen als procentueel neemt het aantal inwoners in Zwolle en Deventer in de periode 2001-2019 het meest toe.

Bevolkingsgroei: allochtoon en autochtoon

Regionale prognose bevolkingsopbouw; 2005-2025

Allochtonen blijven in Randstad

In Nederland is tot 2025 sprake van een groei van ongeveer 600.000 inwoners. Deze komt volledig voor rekening van de allochtone bevolking: het aantal westerse allochtonen neemt toe met zo'n 300.000, het aantal niet-westerse met 500.000.

Hiertegenover staat een daling van het aantal autochtone inwoners met 200.000. De groei van het aantal allochtone inwoners vindt vooral plaats in de Randstad. In Overijssel neemt het aantal allochtone inwoners licht toe, tot ongeveer 100.000 in 2025.

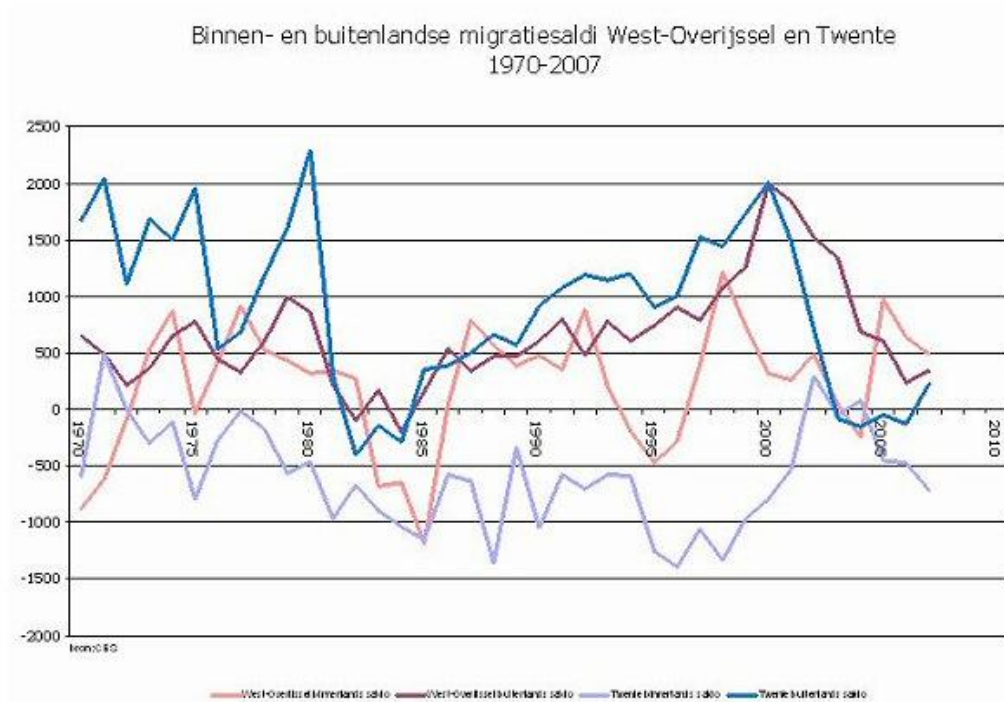
De prognoses tot 2025 voor provincies of gemeenten vindt u op www.statline.cbs.nl

Migratie in Overijssel

In de volgende grafiek het binnenlands en buitenlands migratiesaldo voor West-Overijssel en Twente. De grafiek toont het verschil tussen het aantal mensen dat in West-Overijssel of Twente komt wonen en het aantal mensen dat er vertrekt. Hetzij vanuit of naar een andere regio in Nederland (binnenlandse migratie), of het buitenland (buitenlandse migratie).

In Twente is structureel sprake van een negatief binnenlands migratiesaldo: er vertrekken meer mensen naar elders in Nederland, dan dat er mensen vanuit andere delen van Nederland naar Twente komen. Aan de andere kant is het buitenlands migratiesaldo al jaren licht positief.

Ook in West-Overijssel is het buitenlands migratiesaldo sinds de jaren '70 vrijwel steeds licht positief. Het binnenlands migratiesaldo schommelde in deze periode, zoals in de grafiek te zien is.

Prognose

Bij prognose van de omvang en samenstelling van de bevolking is de omvang van de migratie de meest onzekere, en daarmee uiteindelijk ook de meest bepalende factor in termen van groei, stagnatie of krimp.

Uit Welvaart en Leefomgeving – Een scenariostudie voor Nederland in 2040 (CPB, MNP, RPB, 2006):

Bevolkingsontwikkeling

De nationale bevolking groeit door natuurlijke aanwas en (netto) buitenlandse migratie. In het verleden was de eerste factor veel belangrijker dan de tweede, maar vanaf de jaren negentig is dit omgeslagen en domineert het effect van de (netto) migratie vanuit het buitenland. Deze veranderde trend zet zich de komende decennia naar verwachting in alle scenario's door.

Tabel 3.1 Belangrijkste uitkomsten van de vier scenario's.

	Global Economy	Strong Europe	Transatlantic Market	Regional Communities
	1971-2001 2002-2040	2002-2040	2002-2040	2002-2040
Bevolking	0,7	0,5	0,4	0,0

Mutaties per jaar in %

In de vier scenario's uit **Welvaart en Leefomgeving** komt migratie als onzekere factor tot uitdrukking. Tussen de vier scenario's zijn forse verschillen in de ontwikkeling van de bevolking – met name door variatie in de migratie, zoals de onderstaande tabel aangeeft.

Het scenario *Global Economy* toont een groei van 0,5% per jaar in de periode 2002-2040, tot in totaal bijna 20 miljoen inwoners in 2040, terwijl *Regional Communities* in dezelfde periode na een periode van groei een periode van krimp laat zien, waardoor de bevolking in 2040 uiteindelijk op hetzelfde niveau ligt als in 2002.

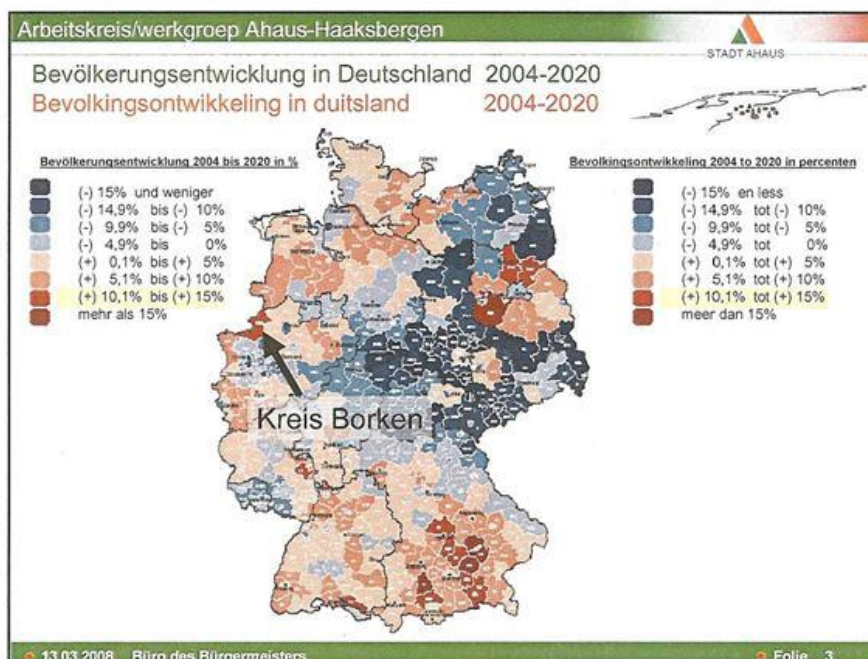
Ook voor de provincie Overijssel bestaat op dit punt onzekerheid. Lukt het een aantrekkelijke regio te blijven om te wonen? In een omgeving waar de concurrentie om mensen binnen te halen – door vergrijzing en lage geboortecijfers in Nederland en de ons omringende landen – alleen maar zal toenemen?

In veel gemeenten in Overijssel en ook daarbuiten is het beleid erop gericht mensen van buiten binnen te halen, onder meer via ambitieuze woningbouwprogramma's. De vraag is of dit daadwerkelijk lukt, vooral als het gaat om mensen die geen wortels hebben in de provincie Overijssel. Onderzoek van de Universiteit van Utrecht toonde bijvoorbeeld aan dat de ouderen die in Drenthe van hun pensioen gaan genieten, gaan Drenthenieren, vooral mensen zijn die oorspronkelijk uit Drenthe zelf komen of uit Groningen.

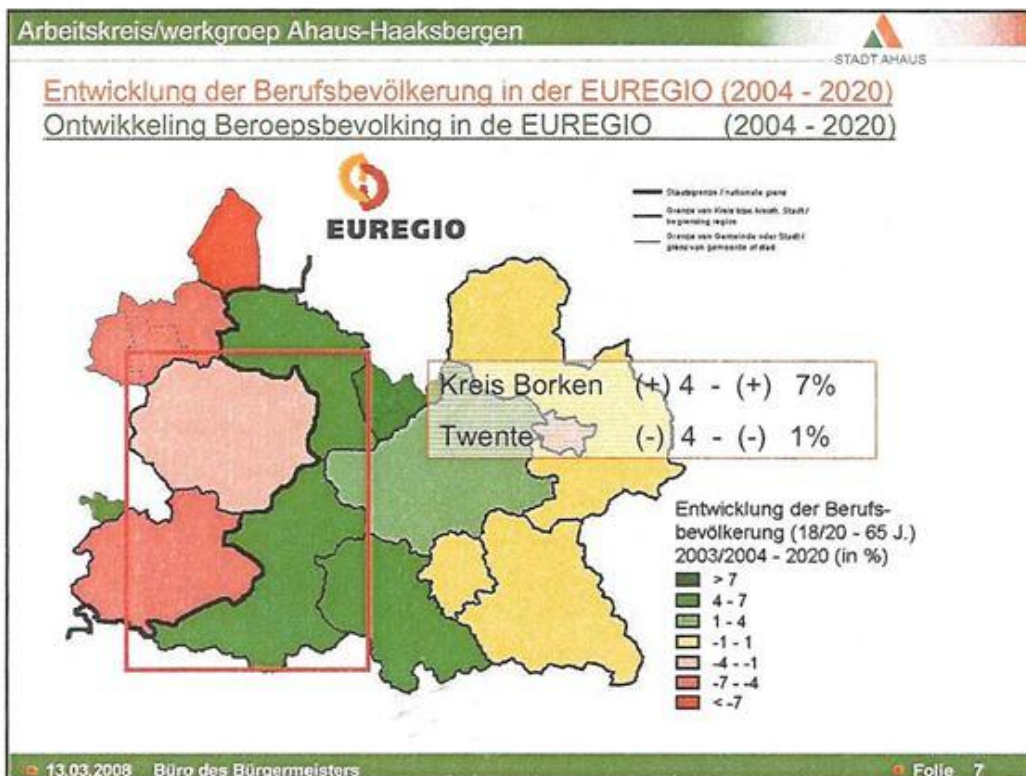
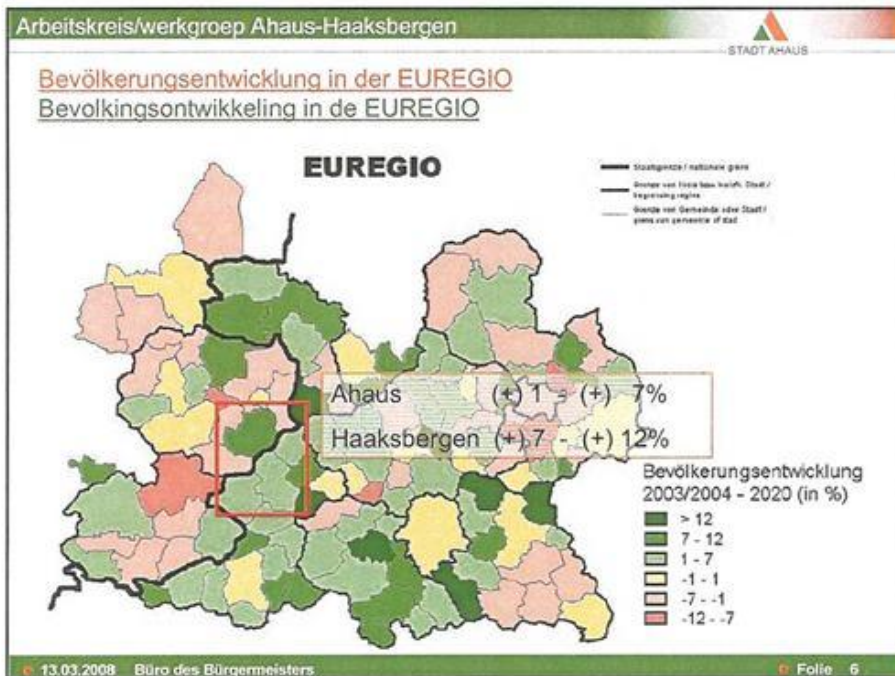
Demografische ontwikkelingen Duitse regio

Belangrijk voor de ontwikkelingen in Overijssel is de relatie met het aangrenzende Duitsland. Door lagere grondprijzen en het gunstige belastingstelsel zijn al vele Overijsselnaren de grens overgetrokken om zich goedkoper te vestigen in Duitsland. Ook in economisch en recreatief opzicht worden de banden steeds verder aangetrokken.

De Euregio kan in de toekomst van Overijssel een grote rol gaan spelen. Wat betreft demografie is de situatie over de grens vergelijkbaar: vanaf 2025 zal de bevolkingsgroei afnemen. Wellicht wordt de Euregio een aantrekkelijkere vestigingsplaats voor bedrijven en voor particulieren als alle potenties gezamenlijk worden benut.

Huishoudensontwikkeling in Overijssel 2004-2030

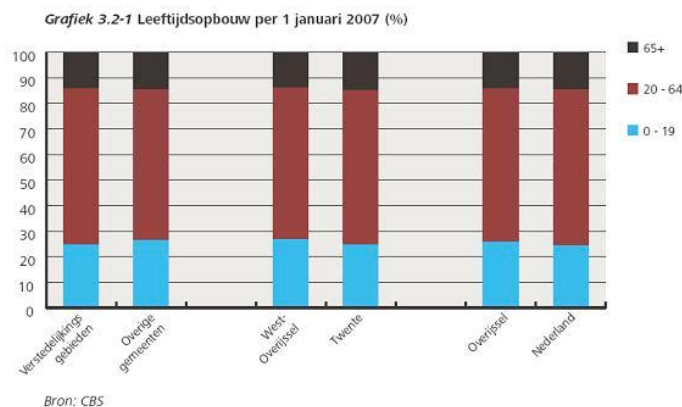
Het aantal huishoudens neemt de komende decennia sterker toe dan het aantal inwoners, omdat de gemiddelde huishoudgrootte afneemt.

In deze gezinsverduunning neemt met name het aantal alleenstaandenhuishoudens toe. Dit heeft onder meer te maken met de vergrijzing.

Ook in meer kwalitatieve zin worden flinke veranderingen verwacht in de samenstelling van huishoudens en de manier waarop mensen binnen een huishouden samenleven.

Leeftijdsopbouw bevolking

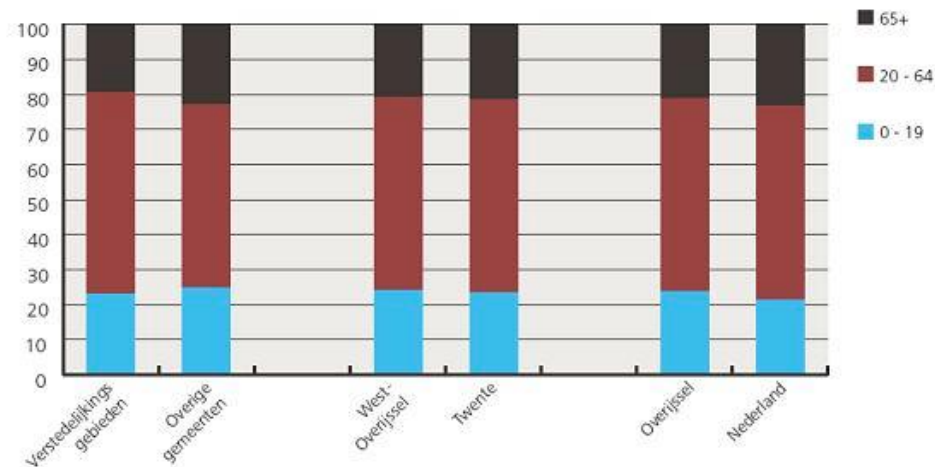

Overijssel is een relatief jonge provincie, vergeleken met het Nederlandse gemiddelde. Dat geldt voor West-Overijssel in sterkere mate dan voor Twente. De leeftijdsopbouw van verstedelijkte gebieden in Overijssel wijkt weinig af van het Nederlandse gemiddelde, de plattelandsgemeenten tellen relatief meer jongeren.

Uit ramingen blijkt dat Overijssel ook in 2030 een relatief jonge provincie is, vergeleken met het Nederlandse gemiddelde. Overijssel is dan minder ontgroend en vergrijsd dan overig Nederland, hoewel ook hier beide fenomenen zich voordoen.

In de verstedelijkte gebieden wonen relatief meer mensen in de leeftijd van 20 tot 64 jaar, de zogenaamde potentiële beroepsbevolking.

Grafiek 3.2-2 Leeftijdsopbouw per 1 januari 2030 (%)

Bron: Provincie Overijssel

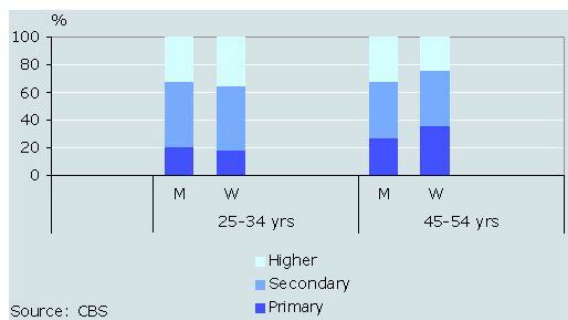
Nadere toelichting op de tabellen: [De Staat van Overijssel](#)

Trends in moderne relaties

De bijdrage van Prof. dr. Jan Latten verzorgde aan de Trendverkenning Demografie was gebaseerd op het boek *Liefde à la Carte – Trends in moderne relaties*, dat hij samen met Malou van Hintum schreef. Hieronder enkele trends uit het boek.

Van oudsher heeft een man in een relatie ten minste hetzelfde opleidingsniveau als zijn vrouw. In de afgelopen jaren maakten de vrouwen een inhaalslag wat betreft opleidingsniveau, en in de nabije toekomst is de verwachting dat meer vrouwen hoger opgeleid zijn dan mannen. Op dit moment zie je

dat al in de jongste leeftijdsgroepen (zie onderstaande figuur: 'm' is man, 'w' is vrouw). Hierdoor ontstaat een tekort aan hoogopgeleide mannen, en problemen met het vinden van een goede match. Ook is de verwachting dat de verschillen tussen de hoogopgeleide tweeverdieners en laagopgeleide een- of tweeverdieners zullen toenemen. Een andere trend is dat er meer wisselende relaties zullen zijn, zogenoemde ritsende relaties, waarbij kinderen opgroeien in meerdere relaties

Source: CBS

Literatuurlijst

- Lees het bericht [Immigratie overtreft nu emigratie](#) van het CBS van 11 augustus 2008
- Lees het artikel [Hetzelfde, maar dan anders](#) uit Intermediair van 23 januari 2008
- Lees het artikel [Olst-Wijhe moet ambities onderbouwen](#) uit De Stentor van 24 april 2008
- Lees het artikel [Afbreken is soms beter dan leegstand](#) uit het NRC Handelsblad van 24 februari 2006

Wonen en zorg

De bevolkingsgroei neemt af, maar in de samenstelling van de bevolking vinden veranderingen plaats. Met gevolgen op het gebied van zorgen en wonen. Trendbureau Overijssel nodigde enkele experts uit voor een presentatie van onderzoek naar de trends. Een beknopt overzicht van de belangrijkste conclusies:

Wonen

Voor de Trendverkenning Demografie presenteerde Prof. Dr. Jan J. Latten zijn bevindingen over demografische ontwikkelingen. Enkele van zijn conclusies rond wonen in de toekomst zijn hieronder verwerkt. Hoewel de bevolkingsgroei afneemt in Overijssel wonen er in 2050 meer mensen dan nu. De vraag is wat voor mensen dat zijn en welke woonbehoeften zij hebben.

Enkele trends:

- Er komt een toename van het aantal alleenstaanden, waarvan veel ouderen.
- Hoger opgeleide vrouwen nemen steeds meer deel aan de samenleving en economie, en worden een belangrijke doelgroep.
- Er zal een toenemende segregatie zijn naar inkomen, leeftijd en etniciteit en de verschillen tussen groepen worden groter.
- Doordat er meer hoger opgeleide vrouwen zullen zijn die hogere eisen stellen aan een partner, ontstaat er een groep niet of laag-opgeleide mannen die geen partner heeft en mogelijk niet zelfredzaam is.
- Er ontstaat steeds meer een hang naar geborgenheid, waardoor -vooral oudere- mensen zich willen terugtrekken in woonvormen zoals gated communities.
- De hogere inkomens zijn steeds meer zelfsturend en dus weinig gevoelig voor beleidsmaatregelen, bijvoorbeeld rond huisvesting.
- Part-time migranten zijn een grote onzekere factor, mensen die hier tijdelijk wonen om te werken. Waar vestigen zij zich en hoe bouw je voor hun wensen?

De vraag die de regio zich moet stellen is niet of je meer mensen wilt aantrekken, maar wat voor mensen je wilt aantrekken. Zijn dit de hoge inkomens, dan zul je veel moeten doen om ze te verleiden. Bijvoorbeeld door op specifieke wensen in te spelen, zoals bijzondere woonvormen, aanbod van goed verzorgde voorzieningen en een flexibele omgang met je woonbestand: woonwensen veranderen namelijk steeds sneller.

Vooral geborgenheid, vrijheid en ruimte maken een locatie tot aantrekkelijke vestigingsplaats. Voor de regio is het verstandig zich te richten op de steden: met upgrading trek je mensen die meer betalen en vaak genereert die doelgroep op zijn beurt meer werk, een sneeuwbaaleffect. Met voortschrijdende techniek en maatschappelijke veranderingen zullen we andere eisen aan onze woning stellen en hieraan meerdere functies verbinden, zoals zoals zorg en werk. Nieuwe ontwikkelingen en technieken stellen de burgers meer in staat hun eigen leefomgeving zelf in te richten en invulling te geven. Dit levert een belangrijke inbreng voor ruimtelijke ordening en stadsontwikkeling.

Ter illustratie:

Future City 3D Animation

Hoe wonen wij in 2030? Bekijk hier een [filmpje van het Trendbureau Overijssel over wonen in de toekomst](#).

Zorg

Technologische ontwikkelingen en een verschuiving in de markt zijn van grote invloed op de zorg in Nederland. Dr. Wolfgang Ebbers droeg met een korte presentatie over de ontwikkelingen van de zorg in ons land bij aan de Trendverkenning Demografie. We krijgen in de toekomst een steeds beter zorgsysteem, maar daardoor ook een hogere controle, minder privacy en hogere kosten voor de zorg. Ontwikkelingen die nu reeds zichtbaar zijn, denk aan hogere premies voor rokers. Ziektekostenverzekeraars gaan steeds meer differentiëren naar klassen.

Trends vanuit het perspectief van de patiënt

- Patiënt centraal, denk aan patiëntdossiers met betere toegang en controle, Persoonlijk gezondheidsdossier, Healthlog, meer aandacht voor welzijnsbevinding
- Zorg komt dichterbij de patiënt, bijvoorbeeld mobiele zorg, zorg thuis, zorg op afstand, accent op kwaliteit van leven
- Preventie en welzijn worden belangrijker: een actievere stimulering gezond te blijven, zelfmanagement
- Van een algemeen collectief naar individualistische, gepersonaliseerde zorg: zorg op maat, verantwoordelijkheid bij patiënt zelf
- Zelfredzaamheid en zelfmanagement van de patient meer centraal: kennisontsluiting, gepersonaliseerd loket, toegang tot lotgenoten, toegang planningsysteem & zorgverlening

Trends vanuit zorgverlenersperspectief

- Opschuiving naar ketenzorg
- Aanbod van integraal zorgpakket
- Toename gebruik van kennis
- Telemonitoring en zorg op afstand.

Gevolgen

Een mogelijk gevolg van deze ontwikkelingen is dat zorg wel steeds meer toereikend wordt, maar alleen toegankelijk voor hen die het kunnen betalen. Waar nu nog een gat zit tussen de vraag naar zorg en de mensen en middelen, zal de techniek mogelijk oplossingen kunnen bieden. Misschien moet er een vangnet komen om mensen met lagere inkomens dezelfde toegang te geven tot zorg als mensen met hogere inkomens.

En als regio zul je willen meegaan in de trend van preventie en wellness: bijvoorbeeld door mensen te stimuleren te bewegen en toegang tot faciliteiten te vergemakkelijken.

Ter illustratie:

Nurse Robot Exoskeleton on Beyond Tomorrow

Technologische ontwikkelingen in de zorg: Bekijk het filmpje over de [robotverpleegster op YouTube](#).

Literatuur

- Lees het artikel [Krimpt bouw?](#) uit Real Estate Magazine uitgave 49, 2006
- Lees het artikel [Hoezo krimp?](#) uit Real Estate Magazine uitgave 49, 2006
- Lees het rapport '[Woon-werkdynamiek in Nederlandse gemeente](#)' van het Planbureau voor de Leefomgeving

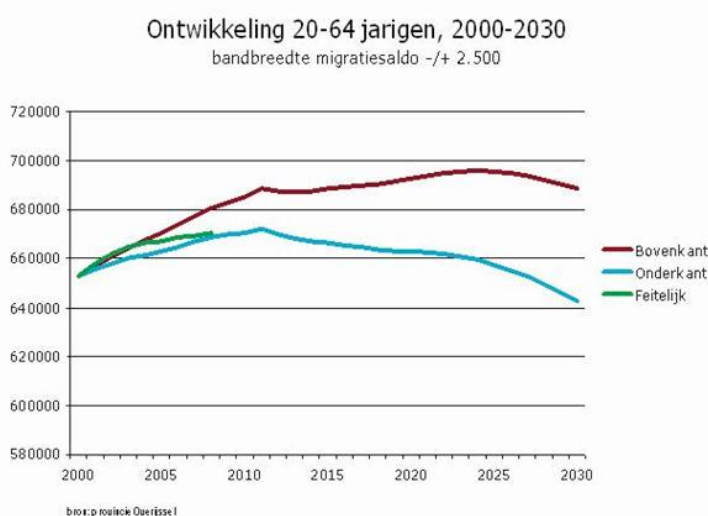
- Lees het artikel [Krimp wordt niet opgelost door bouwen van meer woningen](#) van NICIS Institute
- Lees het artikel [Twente timmert aan de weg in week van eHealth](#) uit de Twentse crt. Tubantia van 15 mei 2008
- Lees het artikel [Bijval voor wonen in het wassende water](#) uit De Stentor van 23 mei 2008
- Lees het artikel [Afbreken is soms beter dan leegstand](#) uit het NRC Handelslad van 24 februari 2006
- Lees het artikel [Afnemende bevolking dwingt tot 'toekomstvast bouwen'](#) van Stichting Natuur en Milieu (april 2006)
- Lees het artikel [Chatproject fors uitgebreid](#) uit De Stentor van 16 juli 2008
- Lees het artikel [Alles voor kinderen op één plek](#) uit de Twentse crt. Tubantia van 7 augustus 2008
- Lees het artikel [Meer regie over wonen en leven](#) uit de Twentse crt. Tubantia van 12 juni 2008

Werk en opleiding

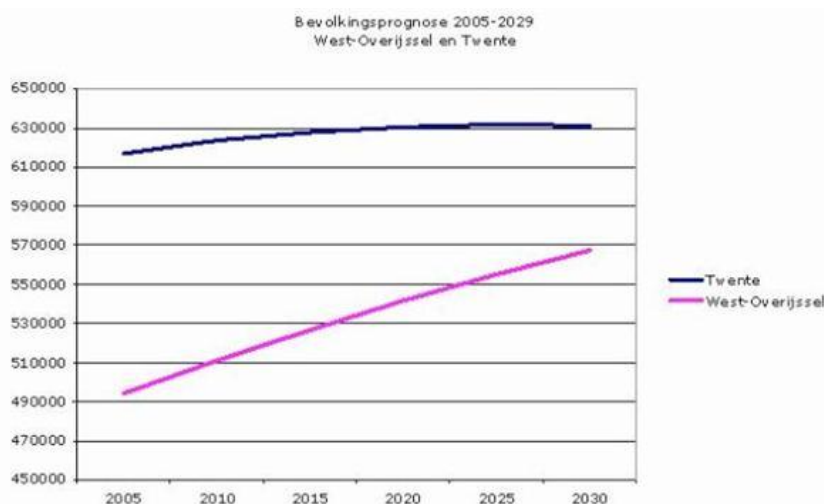
Werk

Een afname van de groei van de bevolking, en uiteindelijk een stagnatie of zelfs lichte krimp, heeft vanzelfsprekend ook gevolgen voor de omvang van de potentiële beroepsbevolking (personen in de leeftijd 15-64 jaar, in bovenstaande figuur in afwijking hiervan 20-64 jaar gepresenteerd). Dit effect wordt nog een versterkt door de vergrijzing van de bevolking. De daadwerkelijke omvang van de potentiële beroepsbevolking wordt in belangrijke mate bepaald door de mate waarin mensen in Overijssel komen wonen, of er juist vertrekken ('migratie').

Arbeidspotentieel Overijssel incl. migratie:

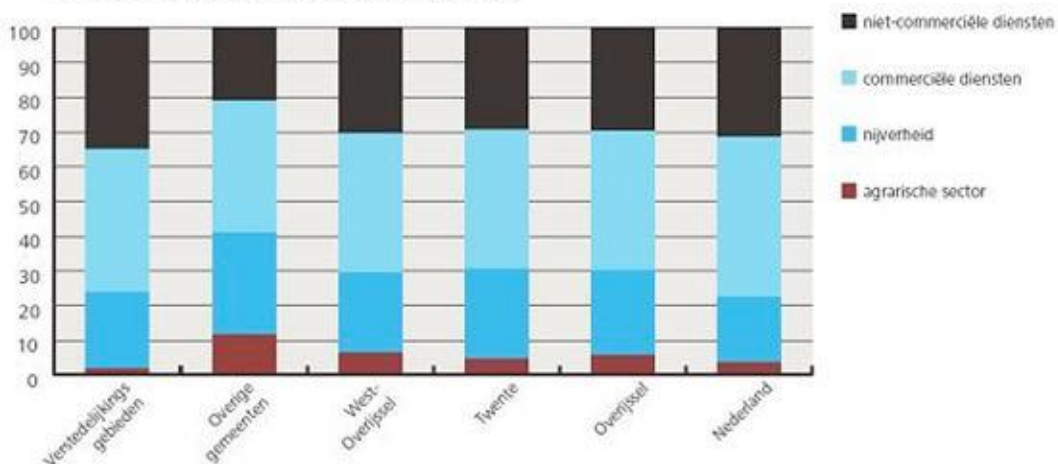

Bovenstaande figuur maakt duidelijk dat bij een jarenlang positief migratiesaldo (er komen meer mensen in Overijssel dan er vertrekken), de potentiële beroepsbevolking nog licht zal stijgen, maar dat bij een structureel negatief saldo de omvang van deze groep als na 2010 zal dalen. Gezien de ontwikkeling van de laatste jaren (zie groene lijn), is de verwachting dat er snel sprake is van een stabilisatie, gevolgd door een (lichte) daling in de potentiële beroepsbevolking. In Twente zal dit fenomeen zich eerder en in sterkere mate voordoen dan in West-Overijssel, omdat een stabilisatie van de bevolkingsomvang (zie onderstaande figuur) hier gepaard gaat met een sterkere vergrijzing dan in West-Overijssel

Wanneer de huidige groei in het aantal beschikbare arbeidsplaatsen zich voortzet – dit hangt af van de economische groei in Overijssel en in haar omgeving –, neemt de demografische druk op de bevolking toe. Toename van de arbeidsparticipatie onder met name vrouwen en ouderen (55+) kan deze druk verlichten. In Overijssel lag de arbeidsparticipatie in 2006 met 67,3% iets lager dan het landelijke gemiddelde van 68,4%. Vooral de arbeidsparticipatie van vrouwen ligt met 57,1% lager dan het landelijke gemiddelde van 59,5%. Voor meer informatie, zie de [Staat van Overijssel, 2007](#)

Grafiek 5.2-2 Structuur werkgelegenheid 2006 (%)

Bron: Provincie Overijssel BIRO/APO

De verdeling van de werkgelegenheid over de verschillende sectoren in Overijssel wijkt af van het landelijke beeld. Vooral nijverheid (24,5% in 2006) is in Overijssel sterker vertegenwoordigd dan het Nederlands gemiddelde (18,7%). Commerciële dienstverlening (40%) is in Overijssel de grootste sector, maar de werkgelegenheid in die sector blijft toch achter bij het landelijke beeld: 46,2%.

Bron: Staat van Overijssel, 2007

Bijzonder voor Overijssel is het aandeel MKB bedrijven en hun succes wereldwijd. Bij innovatie en economische groei wordt vaak gedacht aan multinationale bedrijven en hoogwaardige kennisinstellingen, maar de vertaalslag van onderzoek naar toepassing in de praktijk wordt in Nederland maar zelden gemaakt. Juist MKB bedrijven kunnen hier een belangrijke rol in spelen. Een goede aansluiting tussen werkveld en opleiding (MBO) is uiteraard een niet te verwaarlozen aspect. Dr. Wolfgang Ebbers van het Telematica instituut heeft voor de trendverkenning demografie een presentatie gehouden over trends op het gebied van werken in Nederland. Enkele van zijn belangrijkste bevindingen zijn hieronder opgenomen:

Op het gebied van werken is toename van flexibiliteit een sleutelbegrip. Het gaat daarbij om:

- Flexibiliteit van de werkende mens De werknemer wordt minder loyaal aan de werkgever, wisselt sneller van baan, veranderende huishoudens (bijvoorbeeld twee werkenden in een huishouden) vraagt flexibiliteit, bijvoorbeeld dingen regelen/boodschappen op ander tijdstip, werk combineren met huishoudelijke taken, etc.
- Flexibiliteit van de werkgever De werkgever wordt ook minder loyaal richting werknemer: door gewijzigd ontslagrecht kunnen mensen in en uit dienst treden. Mogelijk bestaan in de toekomst bedrijven minder lang, door een verdere dynamisering van de markt.

- Flexibiliteit van technologie Van flexibiliseringsevolutie naar flexibiliseringsrevolutie: de ontwikkeling techniek wordt steeds flexibeler. Een voorbeeld is dat andermans uitvinding snel voor jezelf toepasbaar wordt, denk aan Google Earth voor andere applicatie denk aan de buienradar). Technologie veroorzaakt dingen en speelt ergens op in.

In een paar kernwoorden:

Werken in de toekomst

	Van	Naar
Werkende	Hulpbron (resources)	Kapitaal met individuele motieven en werkstijlen.
Werk	Focus op communicatie en toegang tot informatie	Overhead minimaal; focus op verschil tussen primaire en secundaire aspecten van het werk en kenniswerken in samenwerkingsverband.
Context	Ondersteuning van het bestaande proces en binnen de organisatiegrenzen.	Werken georganiseerd naar waar en wanneer het nodig is.
Betrokkenheid	Aantal uren staat voorop	Resultaat en competenties staan voorop.
Organisatie grenzen	Werken binnen de afdeling, focus op het werk dat er ligt	Samenwerken met mensen met verschillende kennis en culturele achtergronden Samenwerken op spontane basis met partners buiten de organisatie en met klanten.
Mobiliteit	Telewerken of 'werken onderweg'	Tijd en plaatsafhankelijk; mobiliteit van teams, werk en werkplek.
Werkplek/werkplaats	Individueel: eigen telefoon, desk, applicaties	Deels fysiek, deels virtueel samenwerken; aangepast aan de context, taak ondersteuning naar focus op mens.

In het Overijssel van nu is de bedrijvigheid voor een belangrijk deel afhankelijk van kennis uit het MBO. Dit geldt ook in het Overijssel van 2030. De meeste bedrijven in de provincie zijn MKB bedrijven die het moeten hebben van het vakmanschap van hun werknemers en ondernemers. Deze vaak kleine, innovatieve en hoogwaardige bedrijven trekken vooral de specialistische krachten aan die worden geleverd door het Middelbaar beroepsonderwijs. Dit betekent dat we naast aandacht voor WO en HBO vooral ook het MBO moeten stimuleren. Daarbij is in 2030 levenslange scholing en bijscholing de norm. Diploma's en certificaten hebben een beperkte houdbaarheid: je kunt niet meer verwachten dat een diploma dat op je 20ste hebt behaald, nog actueel is als je 45 bent. Iedereen die een vak of beroep uitoefent zorgt ervoor zijn kennis up to date te houden. Dat geldt voor jong en oud. De oudere werknemer, die langer moet doorwerken, moet in staat gesteld worden de kennis up to date te houden. De klas van de toekomst zal voor een groot deel bestaan uit ouderen.

Ter illustratie: [bekijk hier een filmpje van het Trendbureau Overijssel over werk en opleiding.](#)

Literatuur:

- Lees het artikel [Zes trends voor de arbeidsmarkt van 2038](#) uit Intermediair van 24 januari 2008
- Lees het rapport [European Innovation Scoreboard 2007](#) van Inno Metrics
- Lees het advies [Naar een toekomst die werkt](#) van de Commissie Arbeidsparticipatie
- Lees het artikel [Saxion Hogescholen begint als eerste hbo met nanotechniek](#) uit de Twentse crt. Tubantia van 28 mei 2008
- Lees het artikel [Nieuwe initiatieven in de stedendriehoek brengen theorie en praktijk samen](#) uit De Ondernemer van 15 mei 2008

- Lees het artikel [Kwartiermaker Trendbureau voorbeeld inhuur 'externe expert'](#) uit De Stentor van 22 mei 2008
- Lees het artikel [Onderkant van arbeidsmarkt zit voor in regio's langs de grens](#) uit Trouw van 31 mei 2008
- Lees het artikel [Twente moet internationaal 'smoel' krijgen](#) uit de Twentse crt. Tubantia van 16 mei 2008
- Lees het rapport [Demografische voorsprong: Kwaliteitsslag onderwijs](#) van de provincie Limburg
- Lees het rapport [Dealing with an ageing labour force: what do European Employers expect and do?](#) van het Nederland Interdisciplinair Demografisch Instituut (2006)